

MEHMED FEVZÎ EFENDİ'NİN KEVÂ'İB-İ Şİ'R Ü İNŞÂ ADLI ESERİ VE BU ESERDEKİ ŞARKILARI

*Mehtap ERDOĞAN**

Özet

Şarkı, bazı araştırmacılar tarafından başlı başına bir nazım şekli olarak ele alınmakla birlikte özellikle son zamanlarda onun bir nazım şekli ya da türü olmayıp musikide bir beste formu olduğu, murabbaların da genellikle şarkı formunda bestelendiği için murabba nazım şekline şarkı isminin verilip daha sonra bunlara kısaca şarkı denilmiş olabileceği görüşü yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Şarkı başlığı altında ilk örneklerine 16. yüzyılda rastlanılan bu tür manzumeler 19. yüzyılda büyük gelişme göstermiştir. Nedim, Enderunlu Vasıf, Enderunlu Fazıl gibi şairlerin şarkıya büyük ilgi gösterdiği ve çok sayıda şarkı yazdığı bilinmektedir. Ancak 19. yüzyılın sonlarında yaşamış olan Mehmed Fevzî'nin Kevâ'ib-i Şi'r ü İnşâ adlı eserinde yazmış olduğu 77 şarkı bugüne kadar bilinenler arasında yer almamıştır. Mehmed Fevzî yazdığı 77 şarkıyla en çok şarkı yazan isimler arasında adı ilk sıralarda anılması gerekenlerden birisidir. Bir inşa kitabı olan Kevâ'ib-i Şi'r ü İnşâ'da her mensur kısmın sonunda konuyla ilgili kısa bir mesneviyle beraber birer gazel ve şarkıya yer verilmiş olması onu diğer inşa kitaplarından farklı kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şarkı, murabba, nazım şekli, Mehmed Fevzî, Kevâ'ib-i Şi'r ü İnşâ.

MEHMED FEVZÎ EFENDİ'S ACHIEVEMENT CALLED BY KEVÂ'İB-İ Şİ'R Ü İNŞÂ AND DESCANTS IN THE ACHIEVEMENT

Abstract

It has been become widespread in particular recently aspect about that descant is not a form or kind of poem but a form of composition in the music and murabba poem form has been called as descant because murabba was also composed in the form of descant, then briefly these might have been given name of descant although descant has been considered as a form of poem by some researchers. This kind of poem whose first exemplaries were seen in sixteenth century developed importantly in ninetheeth century. It is known that poets like Nedim, Enderunlu Vasıf, Enderunlu Fazıl showed interested in descant very much and wrote a lot of descants. But in called by Kevâ'ib-i Şi'r ü İnşâ of Mehmed Fevzî who lived in the end of ninetheeth century there are his 77 descants which haven't been appeared in those knowing until today. With his 77 descants Mehmed Fevzî is ones of whose their names need calling to mind among ones writing descant mostly. Kevâ'ib-i Şi'r ü İnşâ beeing a prose book is more different than other prose books because it includes a gazel and descant as well as verses relating to subject in the end of all matters.

Key Words: Descant, murabba, form of poem, Mehmed Fevzî, Kevâ'ib-i Şi'r ü İnşâ.

Giriş

Bazı eski kaynaklarda daha çok bestelenmek amacıyla yazılan, çoğunlukla dörder mısralı ve az sayıda bentler hâlinde, genellikle aşk ve sevgilinin güzelliği konularında yazılan ve millî bir nazım şekli olarak tanımlanan ancak son zamanlarda adı daha çok murabba ile anılan şarkının ilk örneği Yılmaz Öztuna'nın verdiği bilgiye

* Arş. Gör., Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, SİVAS, mehtaberdogan@hotmail.com

göre Ubeydî'nin 16. yüzyılda yazılmış bir mecmuadaki “Şarkı Düğah” adlı manzumesidir. *Şair ve bestekâr Kadı Ubeydî Abdurrahman Efendi'ye (ölümü: 981:1573) ait olan bu şarkı 6 mısralıdır ve klasik şekillerin hiçbirine uymamaktadır. Kafiyelerin tertibinden ve çifte nakarat olmasından iki miyan olduğu anlaşılıyor* (2000: 447). Şu anki bilgilere göre Türk edebiyatında açıkça şarkı adını taşıyan manzumelere Nâilî-i Kadîm Divanı'nda rastlanmıştır. Nâ'îlî Kadîm Divanı'nda 11 adet şarkı bulunmaktadır. *Nâ'îlî'den önceki şairlerin divanlarında biçim ve konu bakımından Nâ'îlî'nin şarkı adını verdiklerine benzeyen şiirler murabba adı altında yer almış bulunmaktadır* (Cengiz 1986: 317).

Halk edebiyatında türkünün karşılığı olan şarkı daha çok dörder mısralık bentler hâlinindedir. Şarkıların üçüncü mısralarına miyan, bent sonlarında tekrar edilen mısralarına da nakarat denir. Şarkılarda miyanın en güzel mısra olmasına özen gösterilir. Konuları genellikle aşk ve sevgilinin güzelliğidir. Geniş bir kitleye seslendikleri için dillerinin sade olmasına dikkat edilmiştir.

Musammatlar üzerine geniş bir inceleme yapmış olan Halil Erdoğan Cengiz'e göre şarkı belirli bir nazım şekli değil, bir nazım türüdür. *En çok murabba nazım şekliyle yazılmış örneklerine rastlanır. Murabba başta olmak üzere muhammes, müseddes gibi nazım şekilleriyle yazılanları da vardır. Şarkı bestelenmek üzere kaleme alınan veya bestelenen şiirlerin genel adıdır. Şarkı türündeki eserler genellikle aşk konusunda ve diğerlerine oranla daha sade bir dille yazılır* (1986: 334-335). *Nasıl ki münâcât, tevhîd, na't, hicviyye birer nazım şekli değillerse, hangi nazım şekliyle yazılmış olurlarsa olsunlar aynı adı taşıyorlarsa şarkı da değişik nazım şekilleriyle yazılabilen bir edebî tür sayılabilecektir* (1986: 334).¹ Cengiz'in şarkının başlı başına bir nazım şekli olmadığı yönündeki görüşü şarkının farklı nazım şekilleriyle yazılan örneklerinin olması göz önünde tutularak birçok araştırmacı tarafından kabul görmeye başlamakla birlikte şarkının bir tür olduğu yönündeki kanaati yaygınlık kazanmamıştır. Türü konunun belirlediği ilkesi göz önünde bulundurulduğunda şarkının ağırlıklı olarak aşkı konu edinmesine rağmen şarkı başlığıyla tevhîd, münâcât, na't, medhiye², mersiye gibi aşktan farklı konularda yazılmış şiirlerin tespit edilmesi yani bu tür manzumelerde tam olarak bir konu birliğinin bulunmaması şarkının edebî bir tür olarak kabul edilemeyeceği düşüncesinin temelini oluşturmaktadır (Erdoğan 2002: 32) (Kurnaz, Çeltik 2010: 192).

Edebiyatımızda şarkı denilince akla ilk gelen isimlerin başında Nedîm vardır. Şarkı, Nedîm'in neşeli, coşkun yaratılışına uygun geldiği için kendisi edebiyatımızın en usta şarkı şairi olmuştur. Nedîm Divanı'nda 33 şarkı vardır. *Bu şarkılar Nedîm'den sonra gelen bütün şarkı şairlerini etkilemiş ve hepsine örnek olmuştur. Nedîm, bazı şarkılarında konuyu da genişletmiş; yaşadığı lale devrinin hayatını, neşesi ve eğlenceleriyle gezinti yerleriyle ve tüm olaylarıyla anlatmış, Sultan III. Ahmed'in traş olmasını bile şarkıya konu etmiştir* (İpekten 2005: 89-90). Konunun yanı sıra şarkının yazıldığı nazım şekillerinde de zamanla bir gelişme olmuştur. En çok murabba nazım şekilleriyle yazılmış olmasına rağmen muhammes³, müseddes⁴, müsemmen⁵, gazel⁶, muaşşer⁷ ve

¹ Bu değerlendirmenin paralelinde bir başka görüş de şöyledir: *Şarkı, bestelenmek üzere değişik nazım şekilleriyle yazılabilmektedir. Bu haliyle şarkı, bir nazım şeklinden ziyade bir nazım türü görünümündedir* (Mermer vd. : 124).

² Medhiye konulu şarkılara örnek olmak üzere “Koçver, Ayten (2008). Mahmud Celaleddin Paşa Divanı İnceleme-Metin. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.” künyeli çalışmadaki 11, 14, 15 ve 19. şarkılara bakılabilir. Söz konusu şarkılar II. Abdülhamit'i övmek amacıyla kaleme alınmıştır (Koçver 2008: 18).

³ Mustafa Erdoğan 15 şaire ait toplam 28 tane şarkı başlıklı muhammese rastladığını ifade etmektedir (2002: 32,33).

⁴ Müseddes şarkı örnekleri için bk. Göçgün, Önder (1987). Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Şahsiyeti ve Bütün Şiirleri. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 306, 322.; İnal, İbnülemin Mahmut Kemal (2000). Son Asır Türk Şiirleri. C. IV. “Sadî” maddesi, Ankara: AKMB. Yayınları, s. 1999.

⁵ Müsemmen şarkı örneği için bk. İzzet Bey (Beylikçi) Divanı (1258). İstanbul, s. 37. Bu, tespit edebildiğimiz tek müsemmen şarkı örneğidir.

müstezad⁸ ile yazılmış şarkı örnekleri de bulunmaktadır. Ayrıca Ahmed Cevdet Paşa Divançesi'nde yer alan "Bursa'da iken Müsteşâr-ı Şadr-ı 'Âlî Fu'âd Efendi ile müştereken söylenmiştir" başlıklı şarkı, "müşterek şarkı"⁹nın şimdilik tespit edebildiğimiz tek örneği olarak dikkat çekmektedir.

Şarkı 19. yüzyılda büyük gelişme gösterir. İncelenen 600'e yakın divanda 164 şaire ait şarkı tespit edilmiştir.¹⁰ Bunlardan sayıca fazla olması yönüyle dikkat çekenlerden bazıları şunlardır: Enderunlu Vasıf: 217, Şakir Seyyid Mehmed: 115, İlhâmî (III. Selim): 107, Vahîd Mahtûmî: 66, Mehmed Sermed: 44, Mahmud Celaleddin Paşa: 44, Şeref Hanım: 42, Kaytazzade Nazım Efendi (Kıbrıslı): 40, Nedîm: 33, Su'ûdü'l-Mevlevî: 31, Hâtif Ali Efendi: 29, Enderunlu Fazıl: 26, Leyla Hanım: 21, Ubeydî: 20. Bu durumda Mehmed Fevzî, divanı olmamasına rağmen yazdığı 77 şarkıyla dördüncü sırada yer almaktadır. Mehmed Fevzî'nin şarkılarına geçmeden önce hayatı ve eserleri hakkında kısaca bilgi vermek istiyoruz.

Mehmed Fevzî'nin Hayatı ve Eserleri¹¹

Şiirlerine Fevzî mahlasını kullanan Mehmed Fevzî Efendi, 1826 yılında Denizli'nin yeni adıyla Tavas eski adıyla Yarangüme kasabasında doğmuştur. Babası Kureyşîzâde Hacı Ahmed Şakir Efendi, annesi Fatma Âbide Hanım'dır (Baybara 2007: 12). Kayseri, Bitlis, Medine, Halep, Edirne gibi bazı illerde kadı naipliği yapmış, uzun süre Edirne müftülüğü yaptığı için de Edirne Müftüsü namıyla şöhret bulmuştur. 26 Ağustos 1900'de İstanbul'da Karagümrükte'ki evinde vefat eden Fevzî, Fatih Türbesi haziresine defnolunur. Hayatıyla ilgili ayrıntıların önemli bir kısmı kendi eserlerinde verdiği bilgilere dayanmaktadır (Uzun 1995: 506).

Fevzî Efendi çeşitli görevlerle Osmanlı coğrafyasının büyük bir kısmını dolaşmış, ulema ve devlet adamlarıyla dostluklar kurmuş, halkı ve talebeleri yakından tanımış bir Osmanlı aydınıdır. Fevzî Efendi'nin üzerinde durulması gereken önemli bir özelliği onun müderrislik yanındır. Bulunduğu görevlerde bir yandan eğitim için ihtiyaç duyulan eserleri telif etmiş, bir yandan da ders okutmuştur. Telif ettiği bu eserler cami ve medreselerde okutulmuş, bir kısmı İstanbul dışında olmak üzere defalarca basılmıştır (Uzun 1995: 507).

⁶ Gazel şarkı örneği için bk. Cengiz, Halil Erdoğan (1986). Divan Şiirinde Musammatlar. Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), s. 332.

⁷ Muşşer şarkı örneği için bk. Koçver, Ayten (2008). Mahmud Celaleddin Paşa Divanı İnceleme-Metin. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, s. 207-209. Bunun dışında Ziya Gökalp'in de onar mısradan oluşan üç bentli bir şarkısı daha vardır. Ancak bu manzume kafiyelenişi bakımından tam olarak muşşer özelliği taşımamaktadır. bk. Tansel, Fevziye Abdullah (1989). Ziya Gökalp Külliyyatı I, Şiirler ve Halk Masalları. Ankara, s. 235.

⁸ Müstezad şarkı örneği için bk. Aksu, Cemal (1996). İbrahim Hanif Divanı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 283.

⁹ Müşterek şarkı örneği olarak bk. Yıldırım, Meliha (1994). Ahmet Cevdet Paşa Divançesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s. 194.

¹⁰ Bu bilgi Prof. Dr. Mehmet Arslan'ın şarkı üzerine hazırladığı henüz yayınlanmamış özel çalışmasından alınmıştır. Bu konuda verdiği bilgi için sayın hocama teşekkür ederim.

¹¹ Mehmed Fevzî'nin hayatı ve eserleri için şu kaynaklara bakılabilir: Baybara, Neriman (2007). Kureyşî-zâde Mehmed Fevzî Efendi Hayatı ve Eserleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.; Bursalı Mehmed Tahir (2000). Osmanlı Müellifleri. Haz. Mustafa Tatcı, Cemal Kurnaz, Ankara: Bizim Büro Basımevi: 249-250.; İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal (1999). Son Asır Türk Şairleri. C. I, Haz. Müjgan Cunbur, Ankara: AKMB. Yayınları: 635-639; Okutan, Gülten (2004). "Fevzî" maddesi, Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi, C. 4, Ankara: AKMB. Yayınları, s. 59-60.; Tokcan, Hüseyin (1993); Uzun, Mustafa (1995). "Fevzî Efendi Edirne Müftüsü" maddesi, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 12: s. 506-509.; Uzun, Mustafa (1996). Dinî Edebiyatımızın Son Temsilcilerinden Mehmed Fevzî Efendi ve Dinî Mesnevileri. İstanbul: Marifet Yayınları.; Velibeyoğlu, Veli Recai (1975). Örneklerle Bütün Basılı Şiir Kitapları Antolojisi. İstanbul.

Fevzî; Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere üç dilde pek çok eser vermiştir. Kendisinin bastırıldığı Fihristü'l-Âsâr'ında 65 eserinden bahseder. Ancak bu eserden sonra Fevzî başka çalışmalar da telif etmiştir. Bu nedenle Fevzî ile ilgili çalışmalarda onun eserlerinin sayısı ile ilgili farklı rakamlar verilmektedir. Bu eserlerini dinî ve edebî olmak üzere iki ana başlık altında toplayabiliriz.

Dinî Eserleri

1. Tefricü'l-kalak fi tefsîri sûreti'l-Felak
2. Kudsiyyü'l-'irfân fi tefsîri sûreti'n-Necm mine'l-Kur'ân
3. Tesyîrû'l-fülk fi tefsîri sûreti'l-Mülk
4. Kudsiyyü'l-ferah fi tefsîri sûreti Elemneşrah
5. Mesîrû'l-halâs fi tefsîri sûreti'l-İhlâs
6. El-Havâssü'n-nâfia fi tefsîri sûreti'l-Vâkıa
7. Nücümü'l-ihtidâ fi rücûmi'l-a'dâ
8. Kudsü'l-mesnevî
9. El-Ünsü'l-ma'nevî fi şerhi Kudsi'l-mesnevî
10. El-Cemâlü'd-deyyânî 'ale'l-Celâli'd-Devvânî
11. Kenzü'l-ferâ'id fi şerhi'r-risâleti'l-'Adudiyye mine'l-'Akâ'id
12. Rûhu's-salât
13. Câmiu's-salavât
14. Hakîkatü'l-hürriyye
15. İyânü'l-mesâlik fi beyâni'l-menâsik
16. Seyfü'l-cihâd fi nasri'l-ibâd
17. Mevhibetü'l-vehhâb fi ta'bîrâti'l-elkâb ve münâcâti rabbi'l-erbâb
18. Hediyetü's-sulehâ
19. İbtihâl
20. Vesîle-i Sa'âdet-Ta'bîrât-ı Hasene-i Esmâ-i İlähiyye ve'n-nebeviyye
21. Hazînetü'l-Hutabâ'
22. İsbâtü'l-muhassenât li-tilâveti mevlidi seyyidi's-sâdât
23. Hadâik-i Hamîdiyye Nâm Ahlâk Risâlesi
24. Tezkîr-i Diyânet ve Tenkîr-i Hiyânet
25. İhtârü'l-ahyâr
26. Üssü'l-intizâm
27. Tesliyetü'l-mahsûdîn
28. En-Nesâyihu'l-Fevziyye fi'l-ed'îye ve'l-medâyihî's-seniyye

29. Zübdetü'l-âsâr ve umdetü'l-efkâr
30. Aynü'l-hakika fi râbitati't-tarika
31. Nihâyetü'l-iktidâr li'l-evliyâi'l-kibâr
32. Tahrîrû'l-murâd fi def'i't-ta'n ve'l-fesâd fi hakkı Muhyiddîn el-Arabî
33. Et-Tefrîd fi tercemeti't-tecrîd
34. Temessükü'l-ezyâl min sâdâti'r-ricâl

Edebî Eserleri

35. Kasîde-i kudsiyye (Arapça)
36. El-'Atıyyetü'l-kudsiyye 'ale'l-Kasîdeti'l-kudsiyye (Arapça)
37. Kasîde-i medeniyye (Arapça)
38. El-Hasîdetü'n-nebeviyye fi şerhi'l-Kasîdeti'l-medeniyye (Arapça)
39. Kasîde-i 'ulyâ (Arapça)
40. Garîsetü't-tübâ (Arapça)
41. Miftâhu'n-necât (Arapça)
42. Fethu'l-verde şerhu'l-Bürde (Arapça)
43. Tuhfe-i Fevzî Nâm Lugat-i Arabiyye-i Manzûme (Arapça)
44. Kudsiyyü'l-keâm fi mevlidi'n-nebî aleyhisselâm (Arapça)
45. Kudsiyyü'l-minhâc fi icmâli bahsi'l-mi'râc (Arapça)
46. Bülbülistân (Farsça)
47. Divan (Türkçe)
48. Müntehabât-ı Divan-ı Fevzî (Türkçe)
49. Et-Teveşşülâtü'l-Fevziyye fi'n-nuûti'n-nebeviyye (Türkçe)
50. Hedîyye-i Fevzî (Türkçe)
51. Mecmûatü't-terciât (Türkçe)
52. Tercî-i Bend (Türkçe)
53. Kudsiyyetü'l-ahbâr fi mevlidi Ahmedî'l-muhtâr (Türkçe)
54. İcmâlü'l-keâm fi mevlidi'n-nebî 'aleyhisselâm (Türkçe)
55. Kudsiyyü's-sirâc fi nazmi'l-mi'râc (Türkçe)
56. Envârü'l-kevâkib fi leyleti'r-regâib (Türkçe)
57. Kevâ'ib-i Şi'r ü İnşâ (Türkçe) (Uzun 1995: 507-509).

Kevâ'ib-i Şi'r ü İnşâ

190 sayfa tutarında olan eser, H. 1287 / M.1870'te İstanbul'da basılmıştır. 190 sayfanın haricinde eserin başında 8 sayfalık bir fihrist mevcuttur. Fihristten sonra eser, dört sayfadan fazlaca olan mensur bir dibaceyle başlar. Eserin 30. sayfasında kadar olan kısımda mensur parçalar da bulunmakla birlikte bu bölüm, ağırlıklı olarak manzumelerden oluşmaktadır ve bu manzumeler Arapça, Farsça veya Türkçe yazılmış olup dinî içeriklidir.

Eserin tamamında Arapça, Farsça ve Türkçe manzum parçalarla birlikte her bahsin sonunda konuyla ilgili bir manzum parçayla beraber birer gazel ve şarkıya yer verilmiştir. Gazeller aynen bir divanda olduğu gibi elif-bâ tertibine uygun olarak yazılmıştır. Mensur bir kısım, sadece Türkçe olabildiği gibi aynı konuyu ele alan mensur bir kısmın üç dilde yazılmış örnekleri de vardır. Bizim burada üzerinde duracağımız konu Kevâ'ib-i Şi'r ü İnşâ'da "şarkı" başlığıyla verilmiş manzumeler olacaktır.

Bilindiği gibi şarkılar daha çok divanlarda yer alır. Mehmed Fevzî'nin şarkıları ise bir inşa kitabı içerisinde bulunması yönüyle dikkat çekicidir. Eserde Mehmed Fevzî'nin 77 şarkısı vardır. Bu yönüyle o, edebiyatımızda en çok şarkı yazar şairler arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Şarkılarının tamamı murabba nazım şekliyle yazılmış olup hepsi üçer bentlidir. 77 şarkıda toplam 8 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır. Bunlar yoğunluk sırasına göre şöyle sıralanabilir:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün: 24

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün: 16

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'ülün: 15

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün: 9

Müstef'ilün Müstef'ilün: 7

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün: 3

Mefâ'ilün Mefâ'ilün: 2

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün: 1

Halil Erdoğan Cengiz, dörder bentten oluşan 367 şarkı üzerine yaptığı inceleme sonucunda şarkılarda 11 farklı tipte kafiye şeması kullanıldığını tespit etmiştir. Mehmed Fevzî'nin 77 şarkısının tamamında ise iki ayrı kafiye düzeni kullanılmıştır. Bunlardan 45'i aaaA / bbbA, şeklinde kafiyelenmiştir ki bu da mütekerrir murabbanın kafiye şemasıdır. Cengiz'in tespitine göre şarkıların neredeyse yarısı bu kafiye düzeninde yazılmıştır (1986: 320). Geriye kalan 32 şarkının ise kafiye düzeni aAaA / bbbA şeklindedir. Yine Cengiz'in tespitine göre bu kafiye düzeni yüzde 22'lik bir kullanım yaygınlığıyla 11 tipten ikinci sırada yer almaktadır (1986: 323).

Mehmed Fevzî Efendi'nin şarkılarına konu açısından baktığımızda ise şunları söylememiz mümkün: Her şarkı bağımsız olarak ele alındığında her ne kadar klasik şarkı konusu olan aşktan, sevgiden, sevgilinin güzelliğinden, bahsediliyormuş gibi görünse de şarkılar ait olduğu mensur kısım ile birlikte değerlendirildiğinde bir kısmının tebrikten hediye takdimine, nikâh ve sünnet dolayısıyla düzenlenen davetlerden çeşitli sebeplerle bir araya

gelen toplantılara kadar çok değişik konular üzerine yazıldıkları görülmektedir.¹² Bu anlamda eser içerisinde yer alan şarkılar mensur kısımda -gerek kelime kadrosu aracılığıyla gerekse doğrudan üzerinde durulan konuyu işleyerek- ele alınan konuyla bağlantılı olarak kaleme alınmışlardır. Örneğin, yazımız içerisinde metnini verdiğimiz 9. şarkı, ecebi bir güzele duyulan bir aşk ve bu sevgiliden çekilen cevri üzerine yazılmış bir şarkı olarak görünmektedir. Oysa boynundaki altın kordonlu bir saatin Aleksandr isimli bir Yunan tarafından gasp edilmesi üzerine dilekçesinde Edirneli olduğunu belirten bir şahsın şikâyetini anlatır. Bu şikâyetin dile getirildiği mensur parçayı aşağıda veriyoruz.

Maḳâm-ı celîl-i-i ḥâriciyyeye ‘arz-ı ḥâl-i menşûr

Ḳulları maḥrûse-i Edirne ḥânedânından olup der-i ‘aliyyede hûyâr ḥânında sâkin bir şarrâf ile beynehümâmızda sebḳat ü cereyân itmiş ba‘zı ahz u ‘iṭâmızıñ rû‘yet-i muḥâsebesi için gelmiş oldığım ḥâlde dünki gün cisr-i cedîdden ḥân-ı mezkûra müteveccihen gider iken teba‘a-i devlet-i Yûnâniyyeden olup Ğalaṭa caddesinde on sekizinci numaralı dükkânda ḳunduracılık ḥırfetinde bulunan ‘Aleksandri¹³ nâm kimesne boynumda mu‘allaḳ altun ḳordonlu bir ‘aded altun sa‘âtimi var ḳuvvetiyle cezb ü sencîde ve boynumı daḫi rencîde iderek ḡaşben ḳordonunu şikeste-târ ve çest ü firâr itmiş olduğu inşâ‘allâhü’l-‘adlû’l-Ḳadîr meşvere-i ‘ilm-i ‘âli-i Ḥazret-i Âşaf-i ‘adâlet-muşḥaf-ı mazlûm-nevâzileri¹⁴ buyrulduḡda sefâretiyle ba‘del-muḥâbere bizleri berây-ı muḥâkeme icâb iden maḥkemeye ḥavâle ile ihḳâḳ-ı ḫaḳ buyurmak bâbında ve ḳâṭibe-i ebvâbda irâde-i ‘aliyye ḫazret-i veliyü’l-emriñdir (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 47-48).

Kevâ‘ib-i Şi‘r ü İnşâ‘da yer alan aşağıdaki mensur parça ise iftar daveti için yazılmıştır. Kendisinden sonra gelen 72. şarkı da yasak, savm, imsâk, iftâr, ‘id, sıyâm, atş gibi iftar ve iftarla ilgili kavramlar etrafında şekillenmiştir.

İftâr da‘veti için tezkire-i menşûre

Mâh-ı şefâ‘at-ḥâh-ı ḥâlîñ beşinci penc-şenbe günü sıyâm-ı maḡfîret-fâmîñ iftâr-ı feyz-nişârını çâker-ḥânelerinde ecr buyurmak üzere cum‘a gicesi sa‘ât on bir buçuḳ raddelerinde ḥâne-i mezkûra tenezzülen maḳdem-i ‘anber-feşânlarıyla mu‘aṭtar-sâz-ı edmiḡa-i cân ve ḫalâvet-i ni‘met-i muşâḫabetleriyle süfre-i ‘âcizânemize aḡdiyye-resân olmaları bâbında irâde efendimiñdir (Mehmed Fevzî 1287: 181).

Burada şunu da ifade etmeliyiz ki Kevâ‘ib-i Şi‘r ü İnşâ‘da yer alan şarkılar hangi vesileyle yazılırsa yazılınsınlar klasik şarkı konusu olan aşkla ve sevgiliyle olan bağlarını koparmamıştır.

Kevâ‘ib-i Şi‘r ü İnşâ‘da birkaç tanesi hariç bütün şarkılar “şarkı” başlığıyla yazılmıştır. Şarkılara numaralar tarafımızdan verilmiştir. Bazı şarkıların mensur kısımlarda ele alınan konularla olan ilgisine dikkat çekmek için şarkılardan önce mensur parçaların başlığını parantez içinde vermeyi uygun bulduk.

¹² Hediye takdimi (42. şarkı), taziye (46. şarkı), ramazan ayını tebrik (67. şarkı), yeni yılın gelişini tebrik (68. şarkı), mevlid toplantısına davet (70. şarkı), miraciye toplantısına davet (71), nikâh daveti (73. şarkı), sünnet daveti (75. şarkı), hacca gitmeye karar vermiş birini ziyaret (76. şarkı) vs.

¹³ Metinde bu kelime عكلساندری şeklinde kef ve lam harfi yer değiştirilerek yazılmıştır.

¹⁴ Metinde bu kelime نورانیلری şeklinde yazılmıştır. Ancak mazlûm-nûrânî kullanımını yerine mazlûm-nevâzî kullanımının daha uygun olacağını düşünerek metinde ikinci şekli kullanmayı tercih ettik. Eserin tamamında zaman zaman bu tür yazım yanlışlarıyla karşılaşılmaktadır.

Kevâ'ib-i Şi'r ü İnşâ'da Şarkı Başlığı Altında Verilen Manzumeler**1. Şarkı**

(Rikâb-ı kamer-tâb-ı hümâyûna 'arz-ı hâl-i menşûr)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Zînet-i bâğ oldu kat kat müstezâd
Müjde it kim bülbül-i zâr ola şâd
Handelerle oldu gönca-fem güşâd
Müjde it kim bülbül-i zâr ola şâd

- 2 Lâleler kandı şarâb-ı şebneme
Gül kızardı beñzedi câm-ı Cem'e
Geçdi sermâ irdi 'âlem bu deme
Müjde it kim bülbül-i zâr ola şâd

- 3 Her şükûfe oldu bir hûb dil-rübâ
Her dıraht geydi yeşil aţlas kabâ
Sen de var Fevzî hemân mişl-i şabâ
Müjde it kim bülbül-i zâr ola şâd (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 30).

2. Şarkı

(Vâlîde Sultân Hâzretlerine 'arz-ı hâl-i menşûr)

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

- 1 Seniñle ülfete düşmüş o nev-resiñ hevesi
Amân şikâyet ider ger tıyarsa vâlidesi
Sever iseñ de nihân sev şağın çıkarma sesi
Amân şikâyet ider ger tıyarsa vâlidesi

- 2 Şabâhla mekteb öniñde o tıfl-ı ebced-ğân
 İşâret eylese ger ders-i vuşlatına hemân
 Şakın ki ‘atf-ı nigâh itme eyleseñ de nihân
 Amân şikâyet ider ger tıyarsa vâlidesi
- 3 Açılmamış söze ol ğonca-dehânıñ deheni
 Ki diye Fevzi’ye seyr it açup da pîreheni
 Baña şorarsa dirim kıof çürütme gül-bedeni
 Amân şikâyet ider ger tıyarsa vâlidesi (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 32).

3. Şarkı

(Mağâm-ı vâlâ-yı şadâret-i ‘uzmâya ‘arz-ı ħâl-i menşûr)
 (Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

- 1 Ey sitem-kâr u cefâ-cû dil-şiken
 Sen degil misin beni mecnûn iden
 Çekmede dil râh-ı ‘aşkıñda miñen
 Sen degil misin beni mecnûn iden
- 2 Hâtıra gelmez mi âyâ itdigiñ
 Semt-i ağıyâra ħırâmân gitdigiñ
 Şorma benden ‘âleme şor nitdigiñ
 Sen degil misin beni mecnûn iden
- 3 Sen de ol Fevzî gibi bir mübtelâ
 Tâ ki bil o ‘aşq dinen şey ne belâ
 Raħm u şefkat eyle artık dime lâ
 Sen degil misin beni mecnûn iden (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 35).

4. Şarkı

(Hıdîv-i Mısr feḥâmetlü devletlü paşa hazretlerine 'arz-ı ḥâl-i menşûr)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Şâh-ı ḥûbân olalıdan Mısr-ı ḥüsne pâdişâh
İtmedi üftâdegâna merḥametle bir nigâh
Ol sebebden 'âşıkânı rûz u şeb çekmekde âh
Gözleriniñ yaşıdır Nîl-i mübârek vâh vâh
- 2 Kâlb-i sengînine te'sîr eylemez tîr-i niyâz
Derd-i hecr ile gezer 'âşıkları pest ü firâz
Ne olur bî-çâregâna eylese şefkat biraz
Gözleriniñ yaşıdır Nîl-i mübârek vâh vâh
- 3 Âteş-i hecr ile zâlim nice kâlbler dağladı
Her gören Leylâ-yı ḥüsnin oldı Mecnûn ağladı
Çâresiz zencîr-i zülfin Fevzi de dil bağladı
Gözleriniñ yaşıdır Nîl-i mübârek vâh vâh (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 37).

5. Şarkı

(Maḳâm-ı meşîḥate 'arz-ı ḥâl-i menşûr)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Ğonca ile bülbülün da'vâsı var
Berg-i gülde bir şaḥîḥ fetvâsı var
Terk-i nâz eyle deyü gavğâsı var
Berg-i gülde bir şaḥîḥ fetvâsı var

2 Âşıkıñ ey şûh bil efgendedir
Hem çü bülbül medhiñi gûyendedir
Vaşlıñı haqqım deyü cûyendedir
Berg-i gülde bir şahîh fetvâsı var

3 Fevzi'ye raħm eyle kim bî-çâredir
Tiğ-ı hecriñle derûnı yâredir
Şanma haqsız yerde bir âvâredir
Berg-i gülde bir şahîh fetvâsı var (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 39).

6. Şarkı

(Mağâm-ı 'âlî-i emâret-i celîle-i Mekke-i Mükerrreme'ye 'arz-ı hâl-i 'Arabî-i menşûr)
(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 'Azm idüp semt-i vefâya ben bu şeb
Sa'y ile irdim şafâya ben bu şeb
Şabr idüp haylî cefâya ben bu şeb
Sa'y ile irdim şafâya ben bu şeb

2 Sâ'ir 'uşşâk ile yârîñ şâf şâf
Ka'be-i kûyında kıldım çok tavâf
Gâh oğudum söyledim gâhî de lâf
Sa'y ile irdim şafâya ben bu şeb

3 Hurrem olsun dosta tebşîr eyleyiñ
Şenlik idiñ daħi bilmem neyleyiñ
Bir bir aħvâlimi Fevzî söyleyiñ
Sa'y ile irdim şafâya ben bu şeb (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 41).

7. Şarkı

(Maqâm-ı 'âlî-i ser-'askerîye 'arz-ı hâl-i menşûr)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Lufti çok 'uşşâkına bir mihribânsın sevdiğim
Sen sipeh-sâlâr-ı hûbân-ı cihânsın sevdiğim
Şağ u var ol çün kıvâm-ı cism ü cânsın sevdiğim
Sen sipeh-sâlâr-ı hûbân-ı cihânsın sevdiğim
- 2 Bir görüşde dil saña çarpıldı işte ey perî
Çok güzeller gördüm ammâ beñzemez saña biri
'Âlem-i hûbîde a'lâm-keş de olsañ var yeri
Sen sipeh-sâlâr-ı hûbân-ı cihânsın sevdiğim
- 3 Vaşlıñı 'âşıklarıñ lutfuñla cûyân oldılar
Rûz u şeb râh-ı vişâliñ üzre pûyân oldılar
Fevzi-veş medhîñde dâ'im şarkı-gûyân oldılar
Sen sipeh-sâlâr-ı hûbân-ı cihânsın sevdiğim (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 43).

8. Şarkı

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

('Acem şâhına 'arz-ı hâl-i Fârisî-i menşûr)

- 1 Aman ey çeşm-i 'Acem eyle nigâh
'Âşıkıñ eyledi sâyeñde penâh
Sürme Şîrâz'a beni itme günâh
'Âşıkıñ eyledi sâyeñde penâh

- 2 Didim ol şûh-ı sitem-kâra menem
Didi bir de sen olursañ çi konem
Didim ihsân u yâ keş resenem
‘Âşıkıñ eyledi sâyeñde penâh
- 3 Beni Fevzî gibi şâd eyle amân
Olayım dâhîl ü vuşlatıña cân
Şeb ü rûzân efendimle hemân
‘Âşıkıñ eyledi sâyeñde penâh (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 47).

9. Şarkı

(Mağâm-ı celîl-i hâriciyyeye ‘arz-ı hâl-i menşûr)
(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

- 1 Yek-nigehle gönümi dün çarpdı birden bir perî
Zannıma yâ İngiliz’di yâ Fransız dil-beri
Âh ne cevri ile cefâlar itdi oldum serserî
Zannıma yâ İngiliz’di yâ Fransız dil-beri
- 2 Rûy-ı pâki yâ kamerdir yâ şehir-gâh kevkebi
Çünkü bî-şem‘a münevver-sâz idi dünki şebi
Lîk mektûm u nühüfte mezhebiyle meşrebi
Zannıma yâ İngiliz’di yâ Fransız dil-beri
- 3 Dûd-ı âh-ı âteşinim çarha ahterdi bu şeb
İhmirâr-ı çeşm-i ye’sim şanki ahterdi bu şeb
Fevziyâ zîrâ o zâlim cevri gösterdi bu şeb
Zannıma yâ İngiliz’di yâ Fransız dil-beri (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 48).

10. Şarkı

(Kâpûdân Paşa hâzretlerine 'arz-ı hâl)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Seniñ fülk-i ğamıñ atdı beni engîn-i hicrâna
Yanar vâpûr-ı gönîlüm talsa da nâ-yâb-ı 'ummâna
Biraz tatlu şu serp cânâ gelüp bu kalb-i sûzâna
Sirişkim sil sükûnet gelsün ey şûh çeşm-i giryâna
- 2 N'olur bir kerre vaşlıñla beni sen eyleseñ dil-şâd
Yed-i luţfuñla ğamlardan buyursañ gönîlümü âzâd
Yeter artık ki hecriñle nice dem eyledim feryâd
Sirişkim sil sükûnet gelsün ey şûh çeşm-i giryâna
- 3 Kuluñ Fevzî gibi 'aşkıñla oldum her zamân nâlân
Gönül nâr-ı firâkıñla olur rûz u şebân gûyân
Yine medh ü şenâñdan ğayriyi hiç olmadım gûyân
Sirişkim sil sükûnet gelsün ey şûh çeşm-i giryâna (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 51).

11. Şarkı

(Nezâret-i celîle-i mâliyeye 'arz-ı hâl-i mensûr)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Gelse 'âlem bir yere ayıramaz senden beni
Şöyle sevdim ki değişmem mâl-ı dünyâyâ seni
Bî-mağabbet şanma sen bu 'âşık-ı dil-efgeni
Şöyle sevdim ki değişmem mâl-ı dünyâyâ seni

- 2 Günde bir kerre görür gönülüm seni eyler şafâ
Çünkü sevdim ba'd-ez-în geçmem iderseñ de cefâ
Dün buyurmuşsun ki sevmez hiç beni ol bî-vefâ
Şöyle sevdim ki değışmem mâl-ı dünyâya seni
- 3 Zülfüñe dil bağladım ben şanki mecnûn oldum âh
Bir görüşde ben de Fevzî gibi meftûn oldum âh
Yine var ol dünki luţfuñ ile memnûn oldum âh
Şöyle sevdim ki değışmem mâl-ı dünyâya seni (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 52).

12. Şarkı

(Nezâret-i celîle-i evkâf-ı hümayûna 'arz-ı hâl-i menşûr)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

- 1 Benim nem var saña şâyeste ey şâh
Vaķıfđır yoluña cânım ol âgâh
Cemâliñ görmege bir kerre ey mâh
Vaķıfđır yoluña cânım ol âgâh
- 2 Ža'ifim hâlime raķm it efendim
Esîrim saña ey zülf-i kemendim
Ne mâlım var ne hâlüm derd-mendim
Vaķıfđır yoluña cânım ol âgâh
- 3 Qazârâ dil saña oldu hevâ-dâr
Niçün raķm eylemezsın ey cefâ-kâr
Hemân Fevzî ki nezdiñde güneh-kâr
Vaķıfđır yoluña cânım ol âgâh (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 54).

13. Şarkı

(Ticâret nâzırına 'arz-ı hâl-i menşûr)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'ülün)

1 Amân şüh-ı şenim zülfi kemendim
 Seni gâyetle sevdim gel efendim
 Bu şeb gördüm seni birden begendim
 Seni gâyetle sevdim gel efendim

2 Gelüp bezme münevver eyle mâhım
 Günehdir 'âşıka cevri itme şâhım
 Yağar şöra seni şu nâr-ı âhım
 Seni gâyetle sevdim gel efendim

3 Kerem kıll ey şeh-i iklim-i nâzım
 Qabûl it lutf ile işbu niyâzım
 Amân fâş itme Fevzî'ye bu râzım
 Seni gâyetle sevdim gel efendim (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 56).

14. Şarkı

(De'âvî nezâret-i behiyyesine 'arz-ı hâl-i menşûr)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 İtme girye gitdi sermâ geldi yaz
 Bülbülüm gel güller açdı gül biraz
 Dil-ber-âsâ oldı bâğlar sâde-nâz
 Bülbülüm gel güller açdı gül biraz

- 2 Zinet-i eflâke başdı zîb-i bâğ
 Çünki taldı lâle sünbül deşt ü tağ
 Nûş idüp şahbâ-yı gülden bir tefâğ
 Bülbülüm gel güller açdı gül biraz
- 3 Olma sûzân nâr-ı derd-i râz ile
 Başla râstdan çık muvâfık sâz ile
 Rakş idüp şu âfet-i dil-bâz ile
 Bülbülüm gel güller açdı gül biraz (Mehmed Fevzi Efendi 1287: 58).

15. Şarkı

(Vilâyet vâlisine ‘arz-ı hâl-i menşûr)
 (Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

- 1 Ma‘lum olsun ‘âşık-ı bî-çâreniñ hâli saña
 Mülk-i dilde ‘aşkıñ oldı hüküm iden vâlî baña
 Gitdi cânı bir yaña yoluñda mâlı bir yaña
 Mülk-i dilde ‘aşkıñ oldı hüküm iden vâlî baña
- 2 Emr ü fermâniñ olursa yoluña kurbân olam
 Hânümânı terk idüp mecnûn-siyâk ‘uryân olam
 Şehr ü mısırından çıkup kühsârdaki ‘urbân olam
 Mülk-i dilde ‘aşkıñ oldı hüküm iden vâlî baña
- 3 İster iseñ ‘abd-i bî-âzâd eger işte kuluñ
 Görmek isterseñ dili nâ-şâd eger işte kuluñ
 Dir iseñ kim benden olmaz yâd eger işte kuluñ
 Mülk-i dilde ‘aşkıñ oldı hüküm iden vâlî baña (Mehmed Fevzi Efendi 1287: 60).

16. Şarkı

(Sancağ mutaşarrıfına 'arz-ı hâl-i menşûr)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

- 1 Benim şûh-ı şenim 'âlem-pesendim
Saña zaḥmet olur ey şeh-levendim
Olursa bendeñe ruḥşat efendim
Gelirüm bir gice tenhâca kendim

- 2 Kim itmez emriñe şâhım itâ'at
Kopar her gün yoluñda bir kıyâmet
İderseñ bendeñe luḥ u 'inâyet
Gelirüm bir gice tenhâca kendim

- 3 Lisân-ı Fevzi pür-şît ü şadâdır
Şenâ gülzârına bülbül-edâdır
Hemân emr it saña cânı fedâdır
Gelirüm bir gice tenhâca kendim (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 61).

17. Şarkı

(Vüzerâ-yı 'izâm ve vükelâ-yı fiḥâm ḥazerâtından aqrân-ı feḥâmet-iḳtirânlarına vâdî-i ḥulûş u maḥabbetde taḥrîrât-ı menşûre)

(Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün)

- 1 Tağ nişân ey ser-firâzım çünki var üstüñde şân
Sineñi emsem de zann itse gören altun nişân
Ḥayli dem oldum kapuñda 'aşḳ ile miḥnet-keşân
Sineñi emsem de zann itse gören altun nişân

2 Hüsni ü âniñdan güzellik aldı cümle dil-berân
 Hep tufeyliñdir hüsünde meh-veşân-ı sâ'irân
 Ne var 'âşıklar da olsa sâyeñizde kâm-rân
 Sineñi emsem de zann itse gören altun nişân

3 Zâtıña maşşûş bu tavr u pesendîde-edâ
 Bir görüşde oldı meftûn hüsniñe bay u gedâ
 Fevzi'yi memnûn buyur olsun saña cânı fedâ
 Sineñi emsem de zann itse gören altun nişân (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 65).

18. Şarkı

(Vüzerâ-yı 'izâm ve vükelâ-yı fiğâm hazerâtından aqrân-ı feğâmet-iqtirânlarına vâdî-i hülûş u mağabbetde vâride olan tañrîrâtıñ cevâb-ı menşûrı)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Mihribânım saña geldim boynuma taqup resen
 Kimse bilmez hâlimi gel bil efendim bâri sen
 Nağd-i büseñden baña vir luğ idüp qarz-ı hasen
 Kimse bilmez hâlimi gel bil efendim bâri sen

2 Rûz u şeb derd-i elîm-i fûrkatîñle ağlarım
 Qalb-i sûzânı da nâr-ı hasretiñle dağlarım
 Birleşüp şu cûy-ı eşkim ile dâ'im çağlarım
 Kimse bilmez hâlimi gel bil efendim bâri sen

3 Ben kimim di Fevzi'ye dir tende cânsın sevdigim
 Mişli yok bir şâh-ı hûbân-ı cihânsın sevdigim
 'Âşıkça ihsânı çok bir mihribânsın sevdigim
 Kimse bilmez hâlimi gel bil efendim bâri sen (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 68).

19. Şarkı

(‘Ale’l-ıtlâk rütbece büyük bulunanlardan küçük bulunanlara vâdî-i hülûş u maḥabbetde taḥrîrât-ı menşûre)

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

- 1 Eyle teşrif gül-‘izârım gülşeni
Var açıl kim ‘âşıkıñ görsün seni
Ġurrelensün anda çeşm-i rûşeni
Var açıl kim ‘âşıkıñ görsün seni
- 2 Bülbül-âsâ söyle ey gonca-dehân
Gûş idince şâd ola üftâdegân
Mevsim-i ‘ayş u şarabdır işbu ân
Var açıl kim ‘âşıkıñ görsün seni
- 3 Luṭf u iḥsân eyle gel ey dil-rübâ
İtme Fevzî’niñ recâsını hebâ
Faşl-ı güldür esmede bâd-ı şabâ
Var açıl kim ‘âşıkıñ görsün seni (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 70).

20. Şarkı

(‘Ale’l-ıtlâk rütbece büyük bulunanlardan küçük bulunanlara gelmiş olan taḥrîrâtıñ cevâb-ı menşûrı)

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

- 1 Derd-i ‘âşıkıñla efendim çâresiz efgendeyim
Derdime dermân vişâliñdir anı cüyendeyim
Yek-âvâz olup hezâr-ı zâr ile güyendeyim
Ben seniñ bâğında ey gül bülbül-i nâlendeyim

2 Mihribânım merhamet kııl ‘âşık-ı dil-zârîña
 Ki dem-â-dem yanmada yağılmadadır nârîña
 ‘Âşıkı ağlatma cânım güldirüp ağyârîña
 Ben seniñ bâğında ey gül bülbül-i nâlendeyim

3 Bâd-ı ihsânîñla aç gonca-dehânîñ gül biraz
 Hâr-ı hecriñ geçdi cânâ niçe bir artıq bu nâz
 Vuşlatıñla Fevzi’yi memnûn buyur bârî bu yaz
 Ben seniñ bâğında ey gül bülbül-i nâlendeyim (Mehmed Fevzi Efendi 1287: 72).

21. Şarkı

(‘Ale’l-ıtlâk rütbece küçük bulunanlardan büyük bulunanlara vâdî-i hulûs u maḥabbetde ‘arîza-i menşûre)

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1 Bî-nazîrsin sevdiğim ‘âlemde sen
 Bir meleksin şûret-i âdemde sen
 Âsumândan inmişin bu demde sen
 Bir meleksin şûret-i âdemde sen

2 Ne bu sendeki mü’essir hûb şadâ
 Hem olur mı âdemîde bu edâ
 Bir gören biñ cânımı eyler fedâ
 Bir meleksin şûret-i âdemde sen

3 Dün dimişdiñ idelüm zevk ü şafâ
 Ne sebebden şimdi itmezsin vefâ
 Yağışur mı Fevzi’ye şor bu cefâ
 Bir meleksin şûret-i âdemde sen (Mehmed Fevzi Efendi 1287: 74).

22. Şarkı

(‘Ale’l-ıtlâk rütbece küçük bulunanlardan büyük bulunanlara vâdî-i hülûşda gelmiş olan ‘arîzaniñ cevâb-ı menşûrî)

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

- 1 Bülbül-i dil oldı bâğ-ı dil-rübâda ber-murâd
Müjde olsun oldı bu şeb gonca-i bahtım güşâd
Eyledi memnûn beni şartınca ol ihsân-nihâd
Müjde olsun oldı bu şeb gonca-i bahtım güşâd
- 2 Hıyali dem peygûle-i hasretde nâlân oldı dil
Ġurbet ilde bir zamân maħzûn u giryân oldı dil
Vaḫti geldi şimdi dil-hâhınca şâdân oldı dil
Müjde olsun oldı bu şeb gonca-i bahtım güşâd
- 3 Şağ u var ol mihribânım bendeñi şâd eylediñ
Bâğçe-i ḫalbim ḫarâb olmuşdı âbâd eylediñ
Fevzi gelsün bezme diyüp nâmımı yâd eylediñ
Müjde olsun oldı bu şeb gonca-i bahtım güşâd (Mehmed Fevzi Efendi 1287: 76).

23. Şarkı

(‘Ale’l-ıtlâk aḫrândan aḫrâna vâdî-i hülûşda mektûb-ı menşûrî)

(Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün)

- 1 Bu günlerde seni bir kerre görsem ey ḫamer-ḫal‘at
Meserret-yâb olurdı lâ-muḫâle bu gönül elbet
Ḫuluñ bî-çâreyi raḫm eyleyüp ḫıl nâ‘il-i vuşlat
Yeter artık efendim cânıma ḫâr itdi bu ḫasret

- 2 Unutduñ mı ben idim ben hemân esrârîña maħrem
Göñül olmuşdı ħaylî bir zamân vaşlıñ ile ħurrem
Ne ħikmet şimdi ben maħrûm olup aġyâr ola hem-dem
Yeter artık efendim cânıma kâr itdi bu ħasret
- 3 Ne cünħam var a sulţânım ki kıldıñ bendeñi mehcûr
Dil-i Fevzî gibi itdiñ sebû-yı ħâtırım meksûr
Bu şarkı ile teşdî‘a nihâyet oldu dil mecbûr
Yeter artık efendim cânıma kâr itdi bu ħasret (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 77).

24. Şarkı

(‘Ale’l-ıtlâķ aķrândan aķrâna vâdi-i ħulûşda gelmiş olan mektûba cevâb-nâme-i menşûr)
(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

- 1 Miħnetiñle mişl-i dâl oldu büküldi kâmetim
Sen gibi bir bî-vefâya yoķdur artık ħâcetim
Ķalması cevri ü cefâñı çekmege hiç tâķatim
Sen gibi bir bî-vefâya yoķdur artık ħâcetim
- 2 Ćünkü sen aġyâr-nüvâzsın var anıñla hem-dem ol
Âşinâña yâd olup bîġânelerle maħrem ol
Ben olam sûzân-ı nâr-ı ħasretiñ sen ħurrem ol
Sen gibi bir bî-vefâya yoķdur artık ħâcetim
- 3 Sen gibi bî-dâd degil yâ cümle ħûbân-ı cihân
Bulunur Fevzi’ye elbet raħm ider bir miħribân
Âh elinden dâd elinden ey cefâ-cû el-amân
Sen gibi bir bî-vefâya yoķdur artık ħâcetim (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 79).

25. Şarkı

(Esmâ-i fûnûn ve kütüb üzerine 'arîza-i Türkiyye-i menşûre)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Bülbül-i dil oldı 'aşq-ı gül-ruhuñla pür-şadâ
Dâ'im eyler gülşen-i hüsnüñde feryâd u nidâ
Ya'ni sâde o degildir herkes ider cân fedâ
Zât-ı müsteşnâña maşşûş çünki bu maqbûl edâ
- 2 Gördi hüsnüñ hayretinden ağızın açdı goncalar
Mekteb-i 'aşkıñda tıfl-ı dil vişâliñ heceler
Beñzemez kimse saña meydâna gelse niceler
Zât-ı müsteşnâña maşşûş çünki bu maqbûl edâ
- 3 Her recâsı Fevzi'niñ ibrâmsız âhestedir
Qalbini mesrûr buyurmak luţfuña vâbestedir
Her ne miqdâr âb-ı rû dökse saña şâyestedir
Zât-ı müsteşnâña maşşûş çünki bu maqbûl edâ (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 83).

26. Şarkı

(Üstâz-ı ekreminden tilmîzine cevâb-nâme-i 'Arabî-i menşûr)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Yıkıldı tîşe-i hecriñle ey şûh kalb-i vîrânım
Çıkup eflâke inletdi benim gül-bâng-ı aHzânım
Beni âteşlere atdıñ 'alevlenmekde nîrânım
Hiç olmaz ise bârî bir selâm gönder a sultânım

2 Nice dem şem‘-i bezmiñde kuluñ olmuşdı pervâne
 Huzûruñda yanardım dâ‘imâ merdâne merdâne
 Velî şimdi beni atdıñ felâhanlarla bir yana
 Hiç olmaz ise bârî bir selâm gönder a sulţânım

3 Kuşûrı var ise Fevzî‘niñ ‘afv it ey kerem-mu‘tâd
 Ola kalb-i ğam-âlûdem vişâliñle efendim şâd
 Esîr-i zülfüñ oldum istemem olmaqlığı âzâd
 Hiç olmaz ise bârî bir selâm gönder a sulţânım (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 86).

27. Şarkı

(Mürîdinden şeyhine vâdî-i hulûşda ‘arîza-i ‘Arabiyye-i menşûre)
 (Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1 Ey cefâ-cû itme bu cevri ço kâfir-kîş gibi
 ‘Âşıkâ cevri eylemek gelmiş saña bir iş gibi
 Deldi ğamzeñ sînemi tâ câna geçdi şiş gibi
 Hû çeker ‘aşkıñla göñlüm sevdigim dervîş gibi

2 Yanmada nâr-ı maħabbetle derûnum her zamân
 İñlemekde fûrķatiñle ney gibi dâ‘im bu cân
 Sen yine rahm eylemezsın bendeñe ey bî-amân
 Hû çeker ‘aşkıñla göñlüm sevdigim dervîş gibi

3 Ebrulanmış ruħlarıñ gördüm karanfiller gibi
 Hem dizilmiş üstine beñler de fülfüller gibi
 Tekye-i şevķiñde yandı Fevzi kandiller gibi
 Hû çeker ‘aşkıñla göñlüm sevdigim dervîş gibi (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 91).

28. Şarkı

(Mürîdinden şeyhine gelmiş olan 'arîzaya cevâb-nâme-i 'Arabî-i menşûr)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Ağlama hüznüñ baña 'aks itdi hâlim pek yaman
Mevsim-i gül devr-i sünböldür begim şâd ol amân
Yeter endûhla delindi sînem ey kaşı kemân
Mevsim-i gül devr-i sünböldür begim şâd ol amân
- 2 Lâle-âsâ şebnem-i eşkiñle tolmuş çeşmiñ âh
Âteş-i hüznüñle yanmış rûy-ı âl olmuş siyâh
İşbu çarh-ı kîne-ver eyler seni soñra tebâh
Mevsim-i gül devr-i sünböldür begim şâd ol amân
- 3 'Andelibi yek-terennüm ile hâmûş eyle gel
Şu kenâr-ı cûda câm-ı bâdeyi nûş eyle gel
Aşlı yoq o fikr-i hâmi gel ferâmûş eyle gel
Mevsim-i gül devr-i sünböldür begim şâd ol amân (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 95).

29. Şarkı

(Hâcî tarafından Mekke-i Mükerrreme'deki deliline vâdî-i hulûşda 'arîza-i 'Arabiyye-i menşûr)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Şu zağm-ı şevk-i hecriñ sîneme hâr-ı muğaylândır
Anıñ-çün rûz u şeb şavt-ı zebânım âh u efgândır
Ve hem 'aşkıñla ey âhû karar-gâhım beyâbândır
Tecâhül eyleseñ de sen benim hâlim nümâyândır

- 2 Derûnum nâr-ı âzârıñ ile sûzân degil midir
Dü-çeşmim eşk-i hûnîn-bâr olup giryân degil midir
Tenim ‘uryân u cânım yoluña qurbân degil midir
Tecâhül eyleseñ de sen benim hâlim nümâyândır
- 3 Seniñle germ idi haylî zamân bâzâr-ı ülfetler
Miyândan kaldırılmışdı mevâni‘ler ü külfetler
Varup Fevzî‘ye birlikde iderdik tatlu şoĥbetler
Tecâhül eyleseñ de sen benim hâlim nümâyândır (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 98).

30. Şarkı

(Mekke-i Mükerreme‘deki delilden hâciya cevâb-nâme-i ‘Arabî-i menşûr)

(Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün)

- 1 Bulunmaz sen gibi ‘âşık-küş ü bî-dâd dünyâda
N’olur bir kerrecik görsem cemâliñ bâri rü’yâda
Yoluñda fülk-i dil ğarq oldı gitdi baĥr-i ĥulyâda
Be-câdır eylesem senden şikâyet beyt-i ‘ulyâda
- 2 Esîr-i faqr u keşkül-dârım ey şûĥ ğurbet illerde
Rimâl olurum ‘aşkıñla beyâbânlarda çöllerde
‘Acâyib dâstân olmuş bu hâlim cümle dillerde
Be-câdır eylesem senden şikâyet beyt-i ‘ulyâda
- 3 Ser-i âzâdemi düçâr iden böyle qatı derde
Seniñ hâl-i siyâhıñdır mücerred ey siyeh-çerde
Niçün ğadr eylediñ Fevzî gibi böyle ğarîb merde
Be-câdır eylesem senden şikâyet beyt-i ‘ulyâda (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 101).

31. Şarkı

(Hâcîdan Mekke-i Mükerrreme'deki zemzem-i şerîf sâķisine 'arîza-i 'Arabiyye-i menşûr)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

- 1 Perîşânım begim hâlîm diger-gûn
Amân rahm it sirişkim oldı Ceyhûn
Nice demdir gönül hecriñle pür-hûn
Amân rahm it sirişkim oldı Ceyhûn
- 2 Eyâ şâhım niçün luğf eylemezsın
Nüvâzişle gelüp söz söylemezsın
Metâ'-ı kâlbimi hiç bilemezsın
Amân rahm it sirişkim oldı Ceyhûn
- 3 Beni sâķî şarâb-ı vaşla kândır
Uyumuş bahtımı hâbdan uyandır
İşit Fevzî senâñla şarkı-hândır
Amân rahm it sirişkim oldı Ceyhûn (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 103).

32. Şarkı

(Sâķî-i zemzem tarafından hâcîya cevâb-nâme-i 'Arabî-i menşûr)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

- 1 Gönül hecriñle olmuşdur pür-ağzân
Şebân-rûz itmede feryâd u efgân
Ve hem didem dem-â-dem oldı giryân
Beni luğfuñla kıl bir kerre hândân

2 Nice demdir seniñ ey şûh-ı mümtâz
 Şenâ vü medhiñe itdim ben âgâz
 Çü sensin cümle hûbândan ser-efrâz
 Beni luţfuñla kııl bir kerre ĥandân

3 Nedir Fevzî'deki cürm ü kabâĥat
 Ki cevri itmekdesiñdir bî-nihâyet
 Ne ise 'afv idüp eyle 'inâyet
 Beni luţfuñla kııl bir kerre ĥandân (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 109).

33. Şarkı

(Medîne-i Münevvere'deki firâşiyet vekili tarafından ĥacıya cevâb-nâme-i 'Arabî-i menşûr)
 (Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

1 Meyli ol şûh-ı cefâ-cûnuñ 'aceb
 Semt-i aĥyâra 'azîmet mi bu şeb
 Çünki aĥyâr iledir ülfeti hep
 İtmiyor 'âşık ile zevk ü tarab

2 Mâyesi pâk-güherdir bilürüm
 Nâzım-ı dürr-i hünerdir bilürüm
 Anca pek râĥıb-ı zerdîr bilürüm
 İtmiyor 'âşık ile zevk ü tarab

3 İtmez ol hûb-ı cihân 'ahde vefâ
 Yine dil andan umar derde şifâ
 Fevziyâ yok o sitem-kârda şafâ
 İtmiyor 'âşık ile zevk ü tarab (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 112).

34. Şarkı

(Oğlından pederine mektûb-ı Türkî-i mensûr)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

- 1 N'olur bir kerre ey şûh-ı cefâ-kâr
Cefâyı terk idüp olsañ vefâ-kâr
Güneh mi oldum ise ben hevâ-dâr
Niçün olmağdasın böyle dil-âzâr
- 2 Sen ey nâzûk-beden bir gül cihânda
Yoluñda bülbül-i göñlüm figânda
Bulunmaz mişliñ aşlâ bu zamânda
Niçün olmağdasın böyle dil-âzâr
- 3 Amân ey şâh-ı iqlîm-i melâhat
Şağın kim eyleme cevre cesâret
Kuluñ Fevzî'ye kııl luğ u 'inâyet
Niçün olmağdasın böyle dil-âzâr (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 114).

35. Şarkı

(Pederinden oğluna cevâb-nâme-i menşûr)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Eyle refât serv-kâmetlü güzel
Bezmi teşrif it şerâfetlü güzel
Bendeñe luğ it 'inâyetlü güzel
Hoş kıyâfetlü lefâfetlü güzel

- 2 Gerçi çok 'âlemde hûbân-ı zamân
 'Ar'ar-ı bâğ-ı melâhat mû-miyân
 Mişlini görmez velî çeşm-i cihân
 Hoş kıyâfetlü letâfetlü güzel
- 3 Fevzi'ye raḥm it ki derdlü cândır
 Luṭfuña in'âmıña şâyândır
 Çün saña çeşbân olan iḥsândır
 Hoş kıyâfetlü letâfetlü güzel (Mehmed Fevzi Efendi 1287: 116).

36. Şarkı

(Oğlından vâlidesine mektûb-ı menşûr)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Şâh-ı ḥüsnüm luṭfuñı cûyendeyim
 Bülbül-âsâ medhiñi gûyendeyim
 Fûrḳatiñle rûz u şeb nâlendeyim
 Merḥamet kıl 'âşık-ı efgendeyim
- 2 Ne bu vahşet sendeki ey âhu-zâd
 Dil hevânda oldı mişl-i tünd-bâd
 Hep de ağıâr mı ola vaşlıñla şâd
 Merḥamet kıl 'âşık-ı efgendeyim
- 3 Ḥasb-i ḥâlindir benim murğ-ı seḫer
 Eşk-i çeşmi dökmede hem-çü güher
 Fevzi-âsâ bendeñim ey tâc-ı ser
 Merḥamet kıl 'âşık-ı efgendeyim (Mehmed Fevzi Efendi 1287: 118).

37. Şarkı

(Vâlidesinden oğluna cevâb-nâme-i menşûr)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

- 1 Yine murğ-ı gönül bir âdeme dûçâr¹⁵
Niçün düşdüñ deyü itdimse âzâr
Didi mestânelikte oldı nâ-çâr
N'olur taḥlîş buyursa raḥm idüp yâr
- 2 Nihâyet yandı gönlüm bî-irâde
Anıñ-çün eylemişdim şürb-i bâde
Amân oldum çeh-i 'aşka fütâde
N'olur taḥlîş buyursa raḥm idüp yâr
- 3 Olursa şıdık ile dildâra 'âşık
Olur Fevzî ki oldur merd-i şâdık
Velî bî-çâre yanmış nâra yazık
N'olur taḥlîş buyursa raḥm idüp yâr (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 120).

38. Şarkı

(Zevcesinden zevcine mektûb-ı menşûr)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Maḥla'-ı baḥtımdan itdi ḥurşid-i kâmım zuhûr
Ol sebebden vech-i berrâkımda peydâ oldı nûr
Şevk ü şâdımdan cihâna eyledi 'aks-i sürûr
Çün didi şûḥ-ı şenim ki şaḥn-ı gülzâra buyur

¹⁵ Bu mısradan vezin bozuk.

2 İtdigi tedbîr rakîbiñ oldı ma'kûs u hebâ
 Kim ne sözler söylediyse tutmadı ol dil-rübâ
 'Âleme bûy-ı sürûrum neşr ide rîh-i şabâ
 Çün didi şûh-ı şenim ki şahn-ı gülzâra buyur

3 'Andelib-i dil gül-i vaşlı bulup şemm eyledi
 Fevzi-âsâ ol leb-i dildârı der-fem eyledi
 Hâşılı şu zevki bir ben bir daği Cem eyledi
 Çün didi şûh-ı şenim ki şahn-ı gülzâra buyur (Mehmed Fevzi Efendi 1287: 122).

39. Şarkı

(Zevcinden zevcesine cevâb-nâme-i menşûr)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Hâdden efzûn oldı şevk ü iştiyâk
 Oldı 'aşkıñla dilim şeydâ-siyâk
 Hâlime rahm eyle gel bir kerre bak
 Oldı 'aşkıñla dilim şeydâ-siyâk

2 Zann iderdim ben seni şûh-ı şenim
 Rahm idersin hâlime her kez benim
 İşte yandım oldı âteş meskenim
 Oldı 'aşkıñla dilim şeydâ-siyâk

3 Serv-i nâzım bâgda reftâr eyle gel
 Fevzi ile seyr-i gülzâr eyle gel
 'Âşkıña terk-i âzâr eyle gel
 Oldı 'aşkıñla dilim şeydâ-siyâk (Mehmed Fevzi Efendi 1287: 124).

40. Şarkı

(Aḥz u 'iṭâca şerîkinden şerîkine mektûb-ı menşûr)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Niçün tenhâ-nişînsin böyle ḥârgâh-ı elemelerde
Gel ey sînem sürûrî 'azm-i gülzâr it bu demlerde
Şebân-rûz âh çeküp gam-nâk gezersin sûy-ı yemlerde
Gel ey sînem sürûrî 'azm-i gülzâr it bu demlerde
- 2 Mişâl-i cennet olmuş bâğ açılmış lâleler güller
Şakâyık la'l-güne hem zeberced rengi sünbüller
Seher-gâh şevk ile şarkı oğurlar cümle bülbüller
Gel ey sînem sürûrî 'azm-i gülzâr it bu demlerde
- 3 Beş on günden geçer işbu şafâ-yı gülşen ü gülzâr
Olup Fevzî gibi ḥâmûş hezâr u dökilür ezhâr
Eyâ şâh-ı ḥüsün bunda ne olmağ ihtimâli var
Gel ey sînem sürûrî 'azm-i gülzâr it bu demlerde (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 126).

41. Şarkı

(Aḥz u 'iṭâca şerîkinden şerîkine cevâb-nâme-i menşûr)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'ülün)

- 1 Efendim sen gül-i bâğ-ı cihânsın
Sehî-ḳad serv-reftâr mû-miyânsın
Güzellikde müşârün bi'l-benânsın
Sürûr-ı sînesin ârâm-ı cânslın

- 2 Nedir ol sendeki sîmîn-ğabğab
Nedir ol gonca-fem ya'kût-reng leb
Saña dil-bestedir ehl-i cihân hep
Sürûr-ı sînesin ârâm-ı cânsın
- 3 Gelüp bir kerrecik hâtır-su'âl it
Şorup Fevzî'ye iz'ân-ı me'âl it
Terahhum eyleyüp tefrîh-i bâl it
Sürûr-ı sînesin ârâm-ı cânsın (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 128).

42. Şarkı

(Hediye taqdîmi için mektûb-ı menşûr)
(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Sem'-i şefkatle idüp gûş nâle vü efğânımı
Sil yed-i ihsân ile bu dîde-i giryânımı
Ben ferâmûş eylemem 'âlemde hiç sulţânımı
Eyle şâyân-ı kabûl itdim hediye cânımı
- 2 Dil seniñ leylâ-yı zülfün 'aşkına mecnûndur
Şerha şerha oldı tîğ-ı hecr ile pür-hûndur
Yoğdur inkâr ki saña dil-dâde vü meftûndur
Eyle şâyân-ı kabûl itdim hediye cânımı
- 3 Fevzi'niñ kâm u sürûri luţfuña vâbestedir
Gel efendim merhamet kılmak saña şâyestedir
Çün şehen-şâha 'inâyet eylemek bâyestedir
Eyle şâyân-ı kabûl itdim hediye cânımı (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 130).

43. Şarkı

(Hediyeye takdîmi için gönderilen mektûba cevâb-nâme-i menşûr)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Nâmımı yâr luţf ile yâd eylemiş
Murg-ı kalbi gamdan âzâd eylemiş
Hecr ile ağıyarı nâ-şâd eylemiş
'Âşıkı vaşl ile dil-şâd eylemiş
- 2 Böyle bir yâr-ı vefâ-dâr var ola
Cilve-gâhı dâ'imâ gülzâr ola
Hem dıraht-ı maţlabı pür-bâr ola
'Âşıkı vaşl ile dil-şâd eylemiş
- 3 Hiç bulunmaz böyle bir nâzük-edâ
Midhatıyla oldı 'âlem pür-şadâ
Ben dağî itmekdeyim Fevzî şenâ
'Âşıkı vaşl ile dil-şâd eylemiş (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 132).

44. Şarkı

(Tavşiyeye için mektûb-ı menşûr)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Düşdi gönlüm 'aşka âhû dîdelim
Gel seniñle gülsitâna gidelim
Bülbülün feryâdını gûş idelim
Gel seniñle gülsitâna gidelim

2 Yandı hecriñle dilimde nârlar
Sensiz âteş-gâhdır gülzârlar
Açdı gülşende gül-i bî-hârlar
Gel seniñle gülsitâna gidelim

3 Cân-ı Fevzî ârzû eyler vişâl
İşte virdim hâk-i pâye ‘arz-ı hâl
Sen de meyl it azıcık ey nev-nihâl
Gel seniñle gülsitâna gidelim (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 134).

45. Şarkı

(Tavşiyeye-nâmeye cevâb-nâme-i menşûr)
(Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün)

1 Bu mevsimde begim her bir taraf gülzâr u gülşendir
Vişâliñ ile göñli ‘âşıkıñ memnûn olup şendir
Açılmış lâleler güller hezârıñ çeşmi rûşendir
Vişâliñ ile göñli ‘âşıkıñ memnûn olup şendir

2 Terağhum eyleyüp üftâdeñe ey mihribânım ben
Dimişsin bezm-i vaşla bu gice kendim gelürüm ben
Açılmışsın varup anda nihâyet ey gül-i gülşen
Vişâliñ ile göñli ‘âşıkıñ memnûn olup şendir

3 Seni görsem deyü Fevzî gezerdi şahn-ı hulyâda
Çanâ‘at eyler idi görmegi hattâ ki rü’yâda
Sen ise ‘arz-ı dîdâr eylediñ dün kaçır-ı ‘ulyâda
Vişâliñ ile göñli ‘âşıkıñ memnûn olup şendir (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 135).

46. Şarkı

(Tesliyye ve ta'ziyye-i mahzûniyyet için mektûb-ı menşûr)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Hüzni-i kalbiñ eyledi te'şîr baña
Nazlı yârim gel de it taqrîr baña
Söylemezseñ bâri it taqrîr baña
Benden ise eyle gel tekdîr baña
- 2 Kimden oldı iğbirâr-ı tal'atıñ
Kim giderdi ruhlarıñdan humretiñ
Zâ'il olmuş bak yüzüñden behcetiñ
Benden ise eyle gel tekdîr baña
- 3 Girye-i çeşmiñ 'aceb benden midir
Âh u endûha sebep benden midir
Düşdüğüñ efvâha hep benden midir
Benden ise eyle gel tekdîr baña (Mehmed Fevzi Efendi 1287: 137).

47. Şarkı

(Tesliyye ve ta'ziyye-i hüzne dâ'ir gelmiş olan mektûba cevâb-nâme-i menşûr)

(Müstef'ilün Müstef'ilün)

- 1 Bakmaz mısıñ benden yaña
Yandım saña yandım saña
Rağm eyle gel bir kez baña
Yandım saña yandım saña

2 Biñ cân ile dil-dâdeyim
Her emriñe âmâdeyim
Âteşlere üftâdeyim
Yandım saña yandım saña

3 Fevzî gibi ey cân-ı ten
Âvâreyim ‘aşkıñla ben
Luğf eyle gel bir kerre sen
Yandım saña yandım saña (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 139).

48. Şarkı

(Mesned-i vâlâ-yı şadâret-i ‘uzmâ için tebrik-nâme-i menşûre)

(Müstefîlün Müstefîlün)

1 Göñlüm benim hep sendedir
Fikr ü hayâliñ bendedir
Herkes saña efgendedir
Teşrifîñi cüyendedir

2 Gel gülşene ey verd-i nâz
Güller gibi açıl biraz
İtmekdedir bülbül niyâz
Teşrifîñi cüyendedir

3 Sâzendeler hânendeler
Şaf bağlayup gelmekdeler
Fevzî gibi üftâdeler
Teşrifîñi cüyendedir (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 141).

49. Şarkı

(Tebrik-i şadâret-i 'uzmâya dâ'ir gelmiş olan mektûba cevâb-nâme-i menşûr)

(Müstef'îlün Müstef'îlün)

1 Yanmağdadır kalbimde nâr
İtmekdedir dil âh u zâr
Medhiñdeyim mişl-i hezâr
Üftâdeyim ey gül-'izâr

2 Ben iderim gâyet recâ
Rağm eyle gel bir kez baña
Nâlendeyim şubh u mesâ
Üftâdeyim ey gül-'izâr

3 Fevzî'ye sen var git disem
La'l-i lebiñ maşş eylesem
Mestâne vaşfiñ söylesem
Üftâdeyim ey gül-'izâr (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 143).

50. Şarkı

(Mesned-i vâlâ-yı meşîhat-i 'ulyâ için tebrîk-nâme-i menşûr)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

1 A şûh sen bî-bedelsiñdir cihânda
Saña üftâde kim olmaz bu ânda
Yeriñ tende degildir belki cânda
Saña üftâde kim olmaz bu ânda

2 N'olur çoksam ruḥ-ı ŧeb-bûlarıñdan
Tel alsam bend için ğisûlarından
Aşıl derdim leb-i dil-cûlarından
Saña üftâde kim olmaz bu ânda

3 Kuluñ Fevzî saña ğâyet vefâ-dâr
Nice bir cevr idersiñ ey cefâ-kâr
Kerem kııl olma sen böyle dil-âzâr
Saña üftâde kim olmaz bu ânda (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 144).

51. Şarkı

(Mesned-i meşîhat için gelmiş olan tebrîk-nâme-ye cevâb-nâme-i menşûr)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Açılmış lâleler güller
Güşûde saçlı sünbüller
İçilmekte mey ü müller
Figâna çıkdı bülbüller

2 Gel ey şûḥ-ı cefâ-mu'tâd
Beni ğamdan buyur âzâd
Cihânda herkes oldu şâd
Figâna çıkdı bülbüller

3 Niçün Fevzî'ye virdüñ ğam
Sürür eyyâmıdır bu dem
Açıl baķ işte ey gül-fem
Figâna çıkdı bülbüller (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 145).

52. Şarkı

(Mesned-i vâlâ-yı ser-'askerîye tebrik-nâme-i menşûr)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Ey-sipeh-sâlâr-ı hûbân-ı cihân
 Eyle ihyâ 'âşıkıñı kıyma cân
 Zâtıña maşşûşdur bu hüsn ü ân
 Midhâtiñdedir seherde bülbülân

2 Bâğa gel it serv-reftârım hırâm
 Zîrâ sensiz 'âşıkâ gülzâr harâm
 Mağdemiñle bula güller ihtirâm
 Midhâtiñdedir seherde bülbülân

3 Fevzî dilden vaşlıñı cüyendedir
 'Andelib-veş vaşfıñı güyendedir
 Çünkü bu hüsn ü melâhat sendedir
 Midhâtiñdedir seherde bülbülân (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 147).

53. Şarkı

(Mesned-i vâlâ-yı ser-'askerî için gelmiş olan tebrik-nâmeye cevâb-nâme-i menşûr)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'ülün)

1 Yoluña cânımı oldum fedâ-kâr
 Kuluñ şâhım vefâ-dârım vefâ-dâr
 Vele ki olsañız da siz dil-âzâr
 Kuluñ şâhım vefâ-dârım vefâ-dâr

2 Şarâb oldu sirişk-i çeşm-i giryân
Kebâb oldu yanup bu qalb-i sûzân
Amân ‘aşkıñla yandım eyle ihsân
Quluñ şâhım vefâ-dârım vefâ-dâr

3 İşitdim ki raqîb itmiş şikâyet
Qabûl itme eyâ kân-ı ‘inâyet
Ne mümkin ki ide Fevzi hıyânet
Quluñ şâhım vefâ-dârım vefâ-dâr (Mehmed Fevzi Efendi 1287: 149).

54. Şarkı

(Riyâset-i celîle-i şûrâ-yı devlete tebrik-nâme-i menşûr)

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1 ‘Aşkıñ ile ağlayan çeşm-i darâ‘at bendedir
Bed-liqâlardan seni hıfz u himâyet bendedir
Cevriñe şabr u taħammülde metânet bendedir
Sen baña küsmüşsün ammâ her qabâhat bendedir

2 Dimedim mi ben saña kim itme ağıyâra nigâh
Dimedim mi ben saña kim eyle teşrîf gâh gâh
Tutmadıñ hiç sözümi ey bî-vefâ sen vâh vâh
Sen baña küsmüşsün ammâ her qabâhat bendedir

3 Fevzi-i bî-çâreye cevriñ ü cefâ lâzım mıdı
Hem raqîble eylemek zevk u şafâ lâzım mıdı
‘Ahdîñi bozmaq ile terk-i vefâ lâzım mıdı
Sen baña küsmüşsün ammâ her qabâhat bendedir (Mehmed Fevzi Efendi 1287: 151).

55. Şarkı

(Riyâset-i celîle-i şûrâ-yı devlete gelmiş olan tebrik-nâmeye cevâb-nâme-i menşûr)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Uğurlarla kademlerle buyur ey tende cânım gel
Müheyyâdır seniñ-çün bu müzeyyen câmekânım gel
Kesildi intizârıñla amân tâb u tüvânım gel
Müheyyâdır seniñ-çün bu müzeyyen câmekânım gel
- 2 Şanursam ey vefâ-mu'tâd ferâmûş eylediñ va'di
Veyâhüd eşref-i sâ'at gözetdiñ hem dañi sa'dı
Gel artık baqma öyle germ ü serd ü berq u hem ra'dı
Müheyyâdır seniñ-çün bu müzeyyen câmekânım gel
- 3 Baq işte şâd-revânıñ âb-ı şevkinden olur girdâb
Hem on dördi tamâm mâhıñ seniñle idelim meh-tâb
Dil-i Fevzî de bir yandan uçar mânende-i şeb-tâb
Müheyyâdır seniñ-çün bu müzeyyen câmekânım gel (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 153).

56. Şarkı

(Nezâret-i celîle-i hâriciyye için tebrik-nâme-i menşûr)

(Müstef'ilün Müstef'ilün)

- 1 Gel yanıma ey verd-i ter
Göñlümdeki hüzni gider
Dil rûz u şeb feryâd ider
Çoqdur bu nâz artık yeter

2 Bağıdım saña dün karşıdan
Didim benimdir şu giden
Derd-i dili efzûn iden
Çokdur bu nâz artık yeter

3 Fevzî kuluñ bî-çâredir
Hem sînesi şad-pâredir
Çün dostluğun ağyâradır
Çokdur bu nâz artık yeter (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 154).

57. Şarkı

(Nezâret-i celîle-i hâriciyye için gelmiş olan tebrik-nâmeye cevâb-nâme-i menşûr)
(Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Derûndan şabrımı çaldın
Zimâm-ı gönülümü aldın
Yine ferdâlara şaldın
Raķibiñ koynına taldın

2 Saña tođrı cevâb benden
Vefâ gelmez a şûh senden
İşitdim ben daha dünden
Raķibiñ koynına taldın

3 Cevâb vir Fevzi'ye söyle
Saña lâyıķ mıdır böyle
Şoyunup bu gece öyle
Raķibiñ koynına taldın (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 156).

58. Şarkı

(‘Uhdesine kâdî-‘askerlik pâyesi tevcîh buyurılan zâta tebrîk-nâme-i menşûr)

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

- 1 Nâvek-i cevr ile deldi sînemi bî-dâd felek
Görmek ister dâ'imâ bu gönlümi nâ-şâd felek
Yağdı yıkdı hâşılı itdi beni berbâd felek
Görmek ister dâ'imâ bu gönlümi nâ-şâd felek
- 2 Bilmiyor mı hüzn-i dil encâmı ‘aks eyler aña
Bilmiyor mı âteş-i âhımla kendüsi yana
Hâşılı cevr ü cefâsı hâdden efzûndur baña
Görmek ister dâ'imâ bu gönlümi nâ-şâd felek
- 3 Fevziyâ âyâ bu çarha ben ne ‘işyân eyledim
Ki seher-gâha kadar derd ile efgân eyledim
Çeşm-i giryânıñ sirişkin baır-ı ‘ummân eyledim
Görmek ister dâ'imâ bu gönlümi nâ-şâd felek (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 158).

59. Şarkı

(Kâdî-‘askerlik tebrîkine cevâb-nâme-i menşûr)

(Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Fa‘ülün)

- 1 Haber-dâr mı ‘aceb ol şûh ki yandım
Kebâb oldum şarâb-ı eşke kıandım
Kân ağlarken kızıl kana boyandım
Amân rahm eylesün cândan uşandım

- 2 O Leylâ-şûrete Mecnûn-siyâkım
Göñülden vaşlına pür-iştîyâkım
Hemîşe derd ile telhî-mezâkım
Amân rahm eylesün cândan uşandım
- 3 Dilimden şor ki derd-i ‘aşk ne güç âh
Hele ‘aqlım bu yolda oldı güm-râh
Yine rahm eylemez ol zâlim eyvâh
Amân rahm eylesün cândan uşandım (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 160).

60. Şarkı

(‘Uhdesine mevleviyyet tevcîh buyurılan zâta tebrîk-nâme-i menşûr)

(Müstef’ilün Müstef’ilün)

- 1 Ey gonca-i bâğ-ı emel
Açıl amân nâz itme gel
Vaşfîña çok yazdım gâzel
Lâkin şu şarkı pek güzel
- 2 Gülzâra gel ey nâz-fürûş
Şimdi zamân-ı ‘ayş u nûş
Bağ nağme-i bülbül ne hoş
Lâkin şu şarkı pek güzel
- 3 Emr eyleseñ Fevzî’ye ger
Bâğ-ı vişâliñde gezer
Medhiñde hem eş’âr yazar
Lâkin şu şarkı pek güzel (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 161).

61. Şarkı

(Mevleviyyet tebrîkine cevâb-nâme-i menşûr)

(Müstef'îlün Müstef'îlün)

- 1 Ol gül-'izâr gülşendedir
Nev-gonca-veş şermendedir
Hecriyle dil nâlendedir
Bülbül gibi gûyendedir
- 2 Yandı begim dil 'aşk ile
Bağ hâline sen zevk ile
Şarkı okuyup şevk ile
Bülbül gibi gûyendedir
- 3 Fevzî kuluñ giryân olup
Çalbi yanup biryân olup
Her câmeden 'uryân olup
Bülbül gibi gûyendedir (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 163).

62. Şarkı

(Tebrîk-nâme-i rütbe-i muṭlaḳa-i menşûr)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

- 1 Saña maḥşûş ey şûḥ bu leṭâfet
Saña maḥşûş bu ḥüsn ü melâḥat
Çuluñda varsa da gerçi ḳabâḥat
Yine luṭf it efendim ḳıl 'inâyet

2 Şudâ‘ virdim geçen gün hâk-i pâye
Olup hem-dem figânım şavt-ı nâya
Aķup eşkim dem-â-dem sÛy-ı çaya
Yine luřf it efendim ķıl ‘inâyet

3 Kõuluñ Fevzî ne yapsun oldu ‘âşık
Seniñ nîrân-ı hecriñ ile yanık
Perîşândır o yüzden hâli yazık
Yine luřf it efendim ķıl ‘inâyet (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 165).

63. Şarkı

(RÛtbe-i muřlaķa tebrîk-nâmesine cevâb-nâme-i menşÛr)

(MÛstef‘ilÛn MÛstef‘ilÛn)

1 Ben ‘âşıkım cândan saña
Eyle nigâh benden yaña
Sen merķamet idÛp baña
Eyle nigâh benden yaña

2 Yaķdı beni dÛnki sÛzÛñ
NiçÛn çevirmişsin yüzÛñ
Öyle yumup iki gözÛñ
Eyle nigâh benden yaña

3 Ey taķt-ı hÛsne pâdişâh
Fevzî’ye ol ihsân-penâh
Artık yeter çekdigim âh
Eyle nigâh benden yaña (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 167).

64. Şarkı

(Kendüsine nişân ihşân olınana tebrîk-nâme-i menşûr)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Yandım 'aşkıñla efendim başıma tengdir cihân
Sûziş-i sînemle eşk-i çeşmim 'aşkıma nişân
Ben gibi bir 'âşıkça rahm eylemekdir saña şân
Sûziş-i sînemle eşk-i çeşmim 'aşkıma nişân
- 2 Giceler şubha irince dideme hâb gelmiyor
Eylesem de 'arz-ı hâl cânâna vâsıl olmuyor
Ol sebebden şive-kârım hâlimi hiç bilmiyor
Sûziş-i sînemle eşk-i çeşmim 'aşkıma nişân
- 3 Merhem-i vaşlıñladır bil iltiyâm bu yâreme
Merhamet kıl mihribânım bak benim bir çâreme
Fevzi-âsâ özge hâl geldi dil-i âvâreme
Sûziş-i sînemle eşk-i çeşmim 'aşkıma nişân (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 168).

65. Şarkı

(Nişân-ı hümâyûn-ı tebrîke cevâb-nâme-i menşûr)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'ülün)

- 1 O şûhuñ nâzı ifrâtdır çekilmez
Ki vahşet eyleyüp âğûşa gelmez
İdüp ülfet de evvel soñra bilmez
Görüp giryân sirişk-i çeşmi silmez

- 2 Vefâsı yok cefâ-kâr bir perî-zâd
Niğâh itmez ki olsun ‘âşıkı şâd
Yağup eyler dil-i ‘uşşâkı berbâd
Görüp giryân sirişk-i çeşmi silmez
- 3 Hâber al Fevziyâ ben dil-fikenden
Neler çekdim amân ol dil-şikenden
Uşandım hâşılı cânımla tenden
Görüp giryân sirişk-i çeşmi silmez (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 170).

66. Şarkı

(Ramazân-ı şerîf için tebrîk-nâme-i menşûr)

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

- 1 Müjde olsun yâr beni vaşlıyla kâmrân eyledi
Hâdelerle şad-nüvâziş itdi şâdân eyledi
Hâşılı rahm eyleyüp hâlime ihsân eyledi
Bir zamân ağlatdı ammâ şimdi hândân eyledi
- 2 Çok cefâlar eylemişdi bu dil-i nâ-şadıma
Merhamet gelmişdi kalb-i âşinâ vü yâdıma
İşte hatâ i‘vicâc geldi kad-i şimşâdıma
Bir zamân ağlatdı ammâ şimdi hândân eyledi
- 3 Çünkü encâmında ol şûh eyledi luğ u vefâ
Hep helâl olsun baña ol itdigi cevri ü cefâ
Sâye-i luğfında sürdüm Fevziyâ zevk ü şafâ
Bir zamân ağlatdı ammâ şimdi hândân eyledi (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 172).

67. Şarkı

(Ramazân tebrîk-nâmesine cevâb-nâme-i menşûr)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Rûz u şeb yâre recâ-yı vaşlı tekrâr eyledim
 'Afvına mağrûr olup bu 'aşkı ikrâr eyledim
 Şubh u şâm hayr-ı du'âsın yâd u tezkâr eyledim
 Şâ'im iken 'îd-i vaşla irdim iftâr eyledim
- 2 Vuşlatından hayli demler vâkı'â dûr eyledi
 Anca şimdi rahm idüp ihsân-ı mevfûr eyledi
 Hâşılı bu gönlümi kâımıca mesrûr eyledi
 Şâ'im iken 'îd-i vaşla irdim iftâr eyledim
- 3 Fevzi-i nâ-kâmı dil-şâd itdi yârim müjdeler
 Söyleyim kim bu sürûri halka i'lân ideler
 Hep gelüp aḥbâb disünler baña rûşen dideler
 Şâ'im iken 'îd-i vaşla irdim iftâr eyledim (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 174).

68. Şarkı

(Sâl-i cedîd için tebrîk-nâme-i menşûr)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'ülün)

- 1 Yeter artık a şûḥ cevri-i bedîdiñ
 Zamânı geldi ol luḫf-ı mezîdiñ
 Ser-i sâleydi çün va'd-i medîdiñ
 Sa'îd olsun begim sâl-i cedîdiñ

- 2 Derûnum şâd ola bâbîñda cânım
Ki geldimse saña müjde-resânım
Ne söyler bak benim işbu zebânım
Sa'îd olsun begim sâl-i cedidiñ
- 3 Saña itmekdeyim hayr-ı du'âlar
Ve hem Fevzî gibi medh ü şenâlar
Çabûl olsun bu dem artık recâlar
Sa'îd olsun begim sâl-i cedidiñ (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 176).

69. Şarkı

(Tebrîk-i sâle cevâb-nâme-i menşûr)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Şâh-ı hüsnüm lufta şâyân kıl beni
Nîm-nigâhıñ ile şâdân kıl beni
Nâ'il-i elţâf u ihsân kıl beni
Hâşılı vaşlıñla handân kıl beni
- 2 Vuşlatıñdan başka yok derde devâ
Hûk-i pâye itdim artık ilticâ
'Âşıkâ rahm eyleyüp itme cefâ
Hâşılı vaşlıñla handân kıl beni
- 3 Fevzi-i bî-çâreye itme 'itâb
Göñlini şâd itmege eyle şitâb
Tâ ki bulsun mülk-i hüsnüñ âb u tâb
Hâşılı vaşlıñla handân kıl beni (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 178).

70. Şarkı

(Mevlid cem'iyetine da'vet için tezkire-i menşûre)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 İşbu dem gûş-ı nevâ-yı bülbülân pek hoş olur
Mevce-i deryâ-yı 'aşk-ı 'âşıkân pür-cûş olur
Gülsitânda seyr-i dildâr eyleyen bî-hûş olur
Ba'd-ezîn faşl-ı rebî'dir bâğlar ahđâr-pûş olur
- 2 Gâhi mîve geh şükûfe eyleyüp zeyn-i nihâl
Verd ü reyhân açılıp etrâf olur cennet-mişâl
Seyr iden âzâd olup gamdan olur mesrûr-ı bâl
Ba'd-ezîn faşl-ı rebî'dir bâğlar ahđâr-pûş olur
- 3 Fevzi-i gam-nâke tebşîr eyleyiñ kim ola şâd
Çünkü dün gülzârda itdi nâmını ma'sûkı yâd
Eylesün artık terennüm olarak bülbül-nihâd
Ba'd-ezîn faşl-ı rebî'dir bâğlar ahđâr-pûş olur (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 180).

71. Şarkı

(Mi'râciyye cem'iyetine da'vet için tezkire-i menşûre)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Togrısı dil-hâhım üzre oldı gönülüm şâdmân
İşte hattâ nâşiyemde bu sürûr andan nişân
Şâhid-i kâmım zuhûr itdi bu şeb bâ-'izz ü şân
Şu'le-i şevkimle rahşândır nücûm-ı âsumân

- 2 Var idi zîr-i zamîrimde nihânî bir murâd
 Hâyliden cây-ı hûşûle gelmeyüp itdi ‘inâd
 Ârzûm üzre zuhûrından bu şeb dil oldı şâd
 Şu‘le-i şevkimle rahşândır nücûm-ı âsumân
- 3 Şağ u var ol Fevziyâ sende olur hâşıl emel
 Gâh olur gâhî de olmaz böyledir vaz‘-ı emel
 Bilmem artık ben bu şeb irdim murâda bî-cedel
 Şu‘le-i şevkimle rahşândır nücûm-ı âsumân (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 181).

72. Şarkı

(İftâr da‘veti için tezkire-i menşûre)
 (Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

- 1 Yâr yasağ itdi şarâb-ı vaşlı bilmem nitmeli
 Bunda var şavm-ı firâk gayri diyâra gitmeli
 Qandil-âsâ nâr-ı hecriyle yanup da bitmeli
 Öyledense gâhi imsâk gâhi iftâr etmeli
- 2 Dün buyurdu şâh-ı hüsnüm ki tutuñ şavm-ı vişâl
 ‘Îd-i vaşla irdürüp itmem size ‘arz-ı cemâl
 Çâre ne artık bize lâzımdır emre imtişâl
 Öyledense gâhi imsâk gâhi iftâr etmeli
- 3 Fevziyâ sen de firâk-ı yâr ile giryân mısın
 Şiddet-i cû‘-ı şiyâm-ı hecr ile nâlân mısın
 Âteş-i ‘aş-ı zülâl-i la‘line sûzân mısın
 Öyledense gâhi imsâk gâhi iftâr etmeli (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 182).

73. Şarkı

(Nikâh cem'iyetine da'vet için tezkire-i menşûre)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'ülün)

- 1 Göñül âzâde-refâtâr idi her sû
Velî bend eyledi zencîr-i gîsû
Ne hoşdur koçlasañ şu bûy-ı şeb-bû
Ne zîbâdır amân şu çeşm-i âhû
- 2 Dili yekden ider meftûn ol âfet
Miyânı müydur kıddi kıyâmet
N'olur itse baña bir kez 'inâyet
Ne zîbâdır amân şu çeşm-i âhû
- 3 O şûhuñ mişlini hiç görmedim ben
Eger bir kerre görseñ Fevziyâ sen
Cemâliyle olurduñ dide-rüşen
Ne zîbâdır amân şu çeşm-i âhû (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 184).

74. Şarkı

(Velîme cem'iyetine da'vet için tezkire-i menşûre)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Geçdi artık ol şeh-i nâza dilek
Rağş ider bağ şevk ü şâdımla felek
Olmadı âhîr hebâ bunca emek
Rağş ider bağ şevk ü şâdımla felek

- 2 Gönlümi vaşlıyla şâdân eyledi
Vechimi luţfiyla ĥandân eyledi
Destime teslîm-i dâmân eyledi
Raķş ider baķ Őevķ ü Şâdımla felek
- 3 Oldı Fevzî ĝonca-i baĥtım ĝüŐâd
Çünki itmiş nâmımı ol Őûĥ yâd
Ol sebebden ķalb-i nâ-kâm oldı Şâd
Raķş ider baķ Őevķ ü Şâdımla felek (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 185).

75. Őarķı

(Ĥitân cem‘iyyetine da‘vet için tezkire-i menşûre)

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün)

- 1 Geldi işte a begim mevsim-i yaz
Bülbülân itdi sürûda âĝâz
Ĥâk-i pâya iderim ben de niyâz
İdelim zevķ u Şafâ bâĝda biraz
- 2 Baña bir kerre nigâh eyle amân
Ĥâlîmi itme firâķıñla yaman
Ĥalmadı hecriñe Őabrım gel inan
İdelim zevķ u Şafâ bâĝda biraz
- 3 Âteş-i fırķatiñe yandı özüm
Toĝrıdır söyledigim cümle sözüm
Raĥm idüp Fevzi‘ye gel iki ĝözüm
İdelim zevķ u Şafâ bâĝda biraz (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 186).

76. Şarkı

(Hacc-ı şerîfe niyyet iden zâtın cem'iyetine da'vet için tezkire-i menşûre)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Dâstân oldum nigârâ düşdi nâmım dillere
Eşk-i çeşmim hasretiñle döndi tîre seyllere
Sen yine rahm itmeyüp atdıñ bu ğurbet illere
Vaşlıña dil sa'y iderken işte düşdi çöllere
- 2 Ey sitem-kâr söylenür kim bu mıdır resm-i vefâ
Hayli dem itmekdesiñdir 'âşıka cevır ü cefâ
Nice bir bu sa'y kim hiç sürmedim zevk u şafâ
Vaşlıña dil sa'y iderken işte düşdi çöllere
- 3 Ne olurdu Ka'be-i vaşla delâlet eyleseñ
Rahm idüp girdâb-ı hecriñden şıyânet eyleseñ
Fevzi-i üftâdeye luğ u 'inâyet eyleseñ
Vaşlıña dil sa'y iderken işte düşdi çöllere (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 187).

77. Şarkı

(Muṭlaḳâ ülfet ü maḥabbet cem'iyetine da'vet için tezkire-i menşûre)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Ne a'lâ kim vişâl-i yâr aġyâra ḥarâm oldu
Raḳîb-i bed-liḳâ mehcûr olup meksûr-ı câm oldu
Kedersizce aşıl aḥbâb ile şûrb-i müdâm oldu
Bu şeb meclis maḥabbetlerle miskiyyü'l-ḥıtâm oldu

2 Eger gelmeye idi yâr-ı hoş-reftâr o hengâmda
 Olur mıydı meserretler ‘aceb bu kalb-i nâ-kâmda
 Hele teşrîf buyurdı lutf idüp de ol gül-endâm da
 Bu şeb meclis maḥabbetlerle miskiyyü’l-ḥıtâm oldu

3 Şaḳın kim sû’-i zann itme deyüp Fevzî kitâbsızdır
 Çün ol ekl-i kebâb eyler velî şürb-i şarâbsızdır
 Meveddetler ve ülfetler ider ammâ ‘itâbsızdır
 Bu şeb meclis maḥabbetlerle miskiyyü’l-ḥıtâm oldu (Mehmed Fevzî Efendi 1287: 189).

Sonuç

Nazım şekli ve nazım türü arasında zaman zaman farklı alanlara dâhil edilebilen şarkı, murabba başta olmak üzere muhammes, müseddes, müsemmen, gazel ve müstezad gibi farklı şekillerde ve yine aşk başta olmak üzere tevḥîd, münâcât, na’t, medhiye ve ele aldığımız eserde de gördüğümüz üzere her ne kadar aşkla olan bağı koparmadan da olsa tebrikten hediye takdimine, nikâh ve sünnet dolayısıyla düzenlenen davetlerden çeşitli sebeplerle bir araya gelinen toplantılara kadar çok değişik konular üzerine yazılmıştır. Ancak Mehmed Fevzî’nin şarkıları 19. yüzyıla aittir ve onun şarkılarının, şarkı konularını genişlettiğine dair yapılacak olan değerlendirmelerde 19. yüzyılın bir nazım şeklinin veya türünün klasik özelliklerini belirleyici bir dönem olmadığı hususu göz ardı edilmemelidir.

Kevâ’ib-i Şi’r ü İnşâ adından da anlaşıldığı gibi inşa üzerine kaleme alınmış bir eserdir. Ancak içerisinde gazeller, mesnevi nazım şekliyle yazılmış kısa manzum parçalar ve şarkılar da bulunmaktadır. Bu da konumuz olan şarkıların divanların dışında başka eserlerde de yer almış olabileceğini gösteriyor. Ayrıca bir inşa kitabı olmasına rağmen Kevâ’ib-i Şi’r ü İnşâ’da her mensur kısmın sonunda konuyla ilgili kısa bir mesneviyle beraber birer gazel ve şarkıya yer verilmiş olması her inşa kitabında rastlanılan bir durum olmaması yönüyle dikkat çekici olarak görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksu, Cemal (1996). İbrahim Hanif Divanı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baybara, Neriman (2007). Kureyşî-zâde Mehmed Fevzî Efendi Hayatı ve Eserleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bursalı Mehmed Tahir (2000). Osmanlı Müellifleri. Haz. Mustafa Tatcı, Cemal Kurnaz, Ankara: Bizim Büro Basımevi: 249-250.
- Cengiz, Halil Erdoğan (1986). Divan Şiirinde Musammatlar. Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), s. 291-429.
- Erdoğan, Mustafa (2002). Türk Edebiyatında Muhammes. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Göçgün, Önder (1987). Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Şahsiyeti ve Bütün Şiirleri. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal (1999). Son Asır Türk Şairleri. C. IV, Haz. İbrahim Baştuğ, Ankara: AKMB. Yayınları.
- İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal (1999). Son Asır Türk Şairleri. C. I, Haz. Müjgan Cunbur, Ankara: AKMB. Yayınları.
- İpekten, Haluk (2005). Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İzzet Bey (Beylikçi) Divanı (1258). İstanbul.
- Koçver, Ayten (2008). Mahmud Celaleddin Paşa Divanı İnceleme-Metin. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kurnaz, Cemal, Çeltik Halil (2010). Divan Şiiri Şekil Bilgisi. Ankara: H Yayınları.
- Mermer, Ahmet vd. (2006). Eski Türk Edebiyatına Giriş. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Okutan, Gülten (2004). "Fevzî" maddesi, Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi, C. 4, Ankara: AKMB. Yayınları.
- Öztuna, Yılmaz (2000). Türk Müsikisi Kavram ve Terimleri Ansiklopedisi. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Tansel, Fevziye Abdullah (1989). Ziya Gökalp Külliyyatı I, Şiirler ve Halk Masalları. Ankara.
- Uzun, Mustafa (1995). "Fevzî Efendi Edirne Müftüsü" maddesi, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 12: s. 506-509.
- Uzun, Mustafa (1996). Dinî Edebiyatımızın Son Temsilcilerinden Mehmed Fevzî Efendi ve Dinî Mesnevileri. İstanbul: Marifet Yayınları.
- Velibeyoğlu, Veli Recai (1975). Örneklerle Bütün Basılı Şiir Kitapları Antolojisi. İstanbul.
- Yıldıran, Meliha (1994). Ahmet Cevdet Paşa Divançesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.